

Tussen Weten en Doen II

Eindevaluatie deel II

Tussen Weten en Doen II

Eindevaluatie deel II

Oktober 2019

Colofon

ZonMw stimuleert gezondheidsonderzoek en zorginnovatie
Vooruitgang vraagt om onderzoek en ontwikkeling. ZonMw financiert gezondheidsonderzoek én stimuleert het gebruik van de ontwikkelde kennis – om daarmee de zorg en gezondheid te verbeteren.

ZonMw heeft als hoofdpoddrachtgevers het ministerie van VWS en NWO.

Voor meer informatie over het programma Tussen Weten en Doen II kunt u contact opnemen met het secretariaat via e-mail tussenwetenendoen@zonmw.nl of telefoon 070 349 54 66.

ZonMw
Laan van Nieuw Oost-Indië 334
Postbus 93245
2509 AE Den Haag
Tel. 070 349 54 66
www.zonmw.nl/twd
 tussenwetenendoen@zonmw.nl

Sociale media

- www.facebook.com/zonmwNL
- www.twitter.com/zonmw
- www.linkedin.com/company/zonmw
- www.youtube.com/ZonMwTV

Inhoud

Samenvatting.....	5
1 Inleiding.....	7
1.1 Doelstelling van de reflectie	7
1.2 Methoden van de reflectie.....	7
1.3 Indeling van het rapport	7
2 Evaluatiekader	8
2.1 Consortiumvorming en infrastructuur.....	8
2.2 Kennisontwikkeling.....	8
3 Bevindingen en reflectie consortiumvorming en infrastructuur.....	10
3.1 Samenvatting bevindingen.....	10
3.1.1 Zelfevaluatie (Deel I).....	10
3.1.2 Projectleiders	11
3.1.3 Bestuurders UMC en hogeschool	13
3.1.4 Vertegenwoordigers van praktijkinstellingen en een bedrijf	14
3.1.5 Landelijke stakeholders	15
3.2 Reflectie	15
4 Bevindingen en reflectie kennisontwikkeling	18
4.1 Samenvatting bevindingen.....	18
4.1.1 Zelfevaluatie (Deel I).....	18
4.1.2 Projectleiders	19
4.1.3 Bestuurders van UMC en hogeschool	20
4.1.4 Vertegenwoordigers van praktijkinstellingen en een bedrijf	21
4.1.5 Landelijke stakeholders	21
4.2 Reflectie	22
5 Conclusies en aanbevelingen.....	24
5.1 Consortia en infrastructuur.....	24
5.2 Kennisontwikkeling.....	24

Bijlagen

A Vragenlijst, bestemd voor projectleiders.....	26
B Interviewtopics	33
C Lijst met personen, meegewerkt aan vragenlijst of interview	34

Samenvatting

Deze rapportage beschrijft de reflectie op het programma Tussen Weten en Doen II (TWD II). Samen met de zelfevaluatie (deel I) vormt dit rapport de totale eindevaluatie van het programma.

In deze reflectie heeft de programmacommissie getoetst in hoeverre het programma heeft bijgedragen aan de verduurzaming van een infrastructuur voor onderzoek in de verpleging en verzorging en aan kennisontwikkeling waarmee verpleegkundige en verzorgende interventies wetenschappelijk onderbouwd kunnen worden. De commissie heeft hierbij gebruikt gemaakt van de zelfevaluatie, interviews en vragenlijsten onder projectleiders, vertegenwoordigers van praktijkinstellingen en een bedrijf, bestuurders en externe stakeholders en op basis van eigen ervaring.

Gedurende het programma is er aanzienlijk vooruitgang geboekt in de verduurzaming van de infrastructuur en de daarbij behorende consortia. De levensvatbaarheid van de consortia wordt door projectleiders als goed ervaren, al is het ene consortium zekerder over de toekomst dan het andere. Op academisch niveau staat de infrastructuur stevig en de verwachting is dat komende jaren de inbedding in de regio doorzet. De commissie is er derhalve van overtuigd dat alle consortia in potentie levensvatbaar zijn en de infrastructuur duurzaam kunnen bestendigen, mits de aandacht voor het versterken en/of bestendigen van de regionale samenwerking met praktijk-, kennis- en onderwijsinstellingen onverminderd blijft voortbestaan. Het is aan het vervolgprogramma Verpleging en Verzorging om een strategie te kiezen om dit proces zo goed mogelijk te blijven stimuleren, gelijktijdig met het ontwikkelen van toepasbare kennis. De commissie adviseert ZonMw de consortia een steun in de rug te geven door hun landelijke herkenbaarheid bij verzekeraars en koepel- en brancheorganisatie te vergroten. Landelijke betrokkenheid van deze partijen biedt een inbedding en daarmee een sterkere legitimering van de inzet van partijen in de regio.

Het leiderschapsprogramma komt in deze evaluatie naar voren als zeer succesvol. Het heeft jonge onderzoekers de kans geboden zich verder te professionaliseren en zich te verrijken met nationale en internationale expertise. De commissie adviseert het programma Verpleging en Verzorging jonge professionals te blijven stimuleren in hun ontwikkeling als toonaangevende praktijkgerichte onderzoekers en als ambassadeur voor zowel beleid als praktijk.

De commissie heeft er vertrouwen in dat de consortia in toenemende mate de concurrentie met andere onderzoeksdisciplines aankunnen. Zij adviseert een duidelijke profilering van het verpleegkundig en verzorgend onderzoek zodat zichtbaar wordt welke meerwaarde het kan bieden voor programma's die niet exclusief gericht zijn op verplegend en verzorgend onderzoek. Het raamwerk voor kennisagenda's en de daaruit voortvloeiende kennisagenda's kunnen hierbij behulpzaam zijn.

Ten aanzien van de kennisontwikkeling benadrukt de commissie dat onderzoek van grote waarde is aangezien het verpleegkundig en verzorgend handelen een essentiële schakel in het domein van behandeling, zorg en welzijn vormt. In deze tijd waarin de zorg complexer wordt maar ook dichterbij huis plaatsvindt, komt hier nog meer de nadruk op te liggen en dat doet een appèl op de professionaliteit van het verpleegkundig en verzorgend handelen en daarmee op het onderzoek in de verpleging en verzorging.

In het programma TWD II is veel kennis ontwikkeld. Deze kennis is vertaald in wetenschappelijke opbrengsten en praktijk- en onderwijsproducten. De lijst met wetenschappelijke publicaties zoals beschreven in deel I vindt de commissie indrukwekkend.

De commissie stelt vast dat de resultaten die voortkomen uit het programma vooral regionaal hun toepassing vinden. Bovendien constateert de commissie dat een abstract concept zoals zelfredzaamheid tijd nodig heeft om in de praktijk een plek in te nemen. De resultaten spreken eerder beleid en onderwijs aan. Het programma heeft gestuurd op de implementatie van resultaten, maar deze sturing was beperkt aangezien de aandacht conform de opdracht hoofdzakelijk lag op het verduurzamen van de infrastructuur en kennisontwikkeling. De commissie is van mening dat het programma een goede opstap biedt voor het vervolgprogramma Verzorging en Verpleging om de implementatie van resultaten goed van de grond te krijgen. Mocht het programma hiervoor kiezen dan raadt de commissie aan het programma hier dan ook expliciet op in te richten.

Uit de evaluatie komt naar voren dat implementatie niet van de grond komt wanneer de meerwaarde van een ontwikkelde interventie niet aantoonbaar is. De commissie raadt ZonMw daarom aan dat praktijkgerichte onderzoeksaanvragen een onderbouwing bevatten waaruit blijkt dat de interventie een oplossing zou kunnen zijn voor een ervaren praktijkprobleem. Ook raadt de commissie aan uit te vragen wie deze interventie gaat gebruiken en bekostigen en onder welke voorwaarden. Deze voorwaarden dienen (mede) het onderzoeksdesign te bepalen. De commissie raadt ZonMw ook aan het gesprek met verzekeraars te blijven voeren over de voorwaarden voor vergoeding bij implementatie. Het werkt bevorderend wanneer richtlijnen verwijzen naar interventies. Dit vraagt om een goede samenhang tussen richtlijn- en interventieontwikkeling.

Tenslotte is uit deze evaluatie naar voren gekomen dat de werkwijze van de commissie zich heeft gekenmerkt als zeer constructief en bereid tot dialoog en discussie. Veel lof is er voor het programmateam. Dit team is goed benaderbaar, flexibel en erg betrokken bij het verpleegkundig en verzorgend veld. Altijd bereid om mee te denken en te zoeken naar oplossingen.

1 Inleiding

Nu het programma Tussen Weten en Doen II afloopt, is het van belang om terug te blikken. Het ZonMw-bestuur heeft ervoor gekozen om dat te doen aan de hand van een zelfevaluatie (deel I) in combinatie met een reflectie (deel II). De zelfevaluatie geeft vanuit inhoud en proces aan hoe en waarvoor bepaalde activiteiten zijn ingezet. De reflectie evalueert de werkwijze en resultaten van het programma in relatie tot de doelstellingen. Dit rapport betreft de reflectie en vormt samen met de zelfevaluatie de totale evaluatie van het programma Tussen Weten en Doen II.

1.1 Doelstelling van de reflectie

Het doel van de reflectie is het evalueren in hoeverre de werkwijze en resultaten alsook de keuzes die tijdens de duur van het programma zijn gemaakt, hebben geleid tot een realisatie van de doelstellingen van het programma. Centraal staan de vragen hoe het programma TWD II een bijdrage heeft geleverd aan de verduurzaming van een infrastructuur voor onderzoek in de verpleging en verzorging en aan kennisontwikkeling waarmee verpleegkundige en verzorgende interventies wetenschappelijk onderbouwd kunnen worden.

1.2 Methoden van de reflectie

In deze eindevaluatie is eerst een evaluatiekader opgesteld dat dient als instrument om te kunnen evalueren in hoeverre het programma heeft voldaan aan de verwachtingen die voortkomen uit de doelstellingen. Vervolgens heeft een evaluatie plaatsgevonden op basis van de zelfevaluatie (deel I), interviews en vragenlijsten onder projectleiders, vertegenwoordigers van praktijkinstellingen en een bedrijf, bestuurders en externe stakeholders. De bevindingen die hieruit zijn voortgekomen zijn samengevat en voorgelegd aan de programmacommissie. De programmacommissie heeft vervolgens hierop gereflecteerd, waarbij zij tevens haar oordeel heeft gebaseerd op eigen ervaringen.

Naar tien projectleiders (respons n=9) is een vragenlijst verstuurd over zowel de infrastructuur als de kennisontwikkeling en de bijdrage van het programma hierin. Zeven vertegenwoordigers uit praktijkinstellingen en een bedrijf (respons n=7) zijn bevraagd over de samenwerking en relevantie van de onderzoeksresultaten. Aanvullend hebben ook nog drie interviews plaatsgevonden over de inbedding van de consortia in de organisaties met bestuurders van een UMC en hogeschool (respons n=3) en drie interviews over de landelijke infrastructuur met drie landelijke stakeholders (respons n=3), bestaande uit twee vertegenwoordigers van V&VN en één vertegenwoordiger van VWS. Bijlage A bevat de vragenlijst en bijlage B de topiclijsten zoals gebruikt bij de interviews. De mensen die hebben meegewerkt aan de vragenlijst en interviews staan genoemd in bijlage C.

Een medewerker van ZonMw, niet direct betrokken bij het programma, heeft de interviews en vragenlijst opgezet, geanalyseerd en samengevat, op dusdanig wijze dat een beeld is ontstaan in hoeverre het programma heeft voldaan aan de doelstellingen.

Deze bevindingen zijn in een vergadering voorgelegd aan de commissie met de volgende vragen:

1. In hoeverre onderschrijft de commissie de bevindingen?
2. Hoe kijkt de commissie aan tegen de levensvatbaarheid van de consortia, duurzaamheid van de infrastructuur en de kennisontwikkeling? Wat zijn daarbij de belangrijkste argumenten? (reeds genoemd in de bevindingen of aanvullend aangedragen door commissieleden)
3. Wat zijn de belangrijkste aanbevelingen? (reeds genoemd in de bevindingen of aanvullend aangedragen door commissieleden)

1.3 Indeling van het rapport

Voorafgaand aan de evaluatie is een evaluatiekader opgesteld, waarin de verwachtingen ten aanzien van de consortiumvorming, infrastructuur en kennisontwikkeling zijn geformuleerd (hoofdstuk 2). Hoofdstuk 3 en 4 bevatten de samenvatting van deze bevindingen, gevolgd door de reflectie van de programmacommissie. Hoofdstuk 5 sluit af met conclusies en aanbevelingen voor de toekomst.

2 Evaluatiekader

2.1 Consortiumvorming en infrastructuur

De Gezondheidsraad heeft in 2001 in zijn Advies Onderzoek Verpleging en Verzorging de noodzaak beschreven van een solide onderzoeksinfrastructuur teneinde het onderzoek in de verpleging en verzorging te kunnen professionaliseren. Dit advies is een belangrijke aanleiding voor beide elkaar opvolgende Tussen Weten en Doen programma's geweest. In dit advies staan voorwaarden waar een dergelijke infrastructuur en daarbij behorende consortia aan dienen te voldoen. Afgeleid van deze voorwaarden zijn in deze evaluatie onderstaande verwachtingen gesteld aan de consortia en de infrastructuur die de consortia gezamenlijk vormen.

Bij de consortia is sprake van:

- een werkbare verdeling junior/senior en vast/tijdelijk als ook diversiteit in expertise;
- voldoende kwaliteit en kwantiteit van projecten (nu en in de toekomst, al dan niet gefinancierd door Tussen Weten en Doen II);
- mogelijkheid voor scholing en doorontwikkeling van zowel junior als senior onderzoekers;
- een goede inhoudelijke en organisatorische inbedding binnen het betrokken UMC en/of de hogeschool;
- een goede afstemming tussen de consortia onderling en met kenniscentra op het gebied van verpleegkundige en verzorgende vraagstukken;
- goede samenwerking in de regio met praktijkinstellingen en onderwijsinstellingen;
- internationale samenwerking.

Deze eindevaluatie reflecteert in hoeverre volgens betrokkenen de consortia aan deze verwachtingen hebben voldaan.

Het programma heeft vooraf keuzen gemaakt om de levensvatbaarheid van de consortia te vergroten. Deze keuzen betreffen het sturen op:

- focus en massa bij het honoreren van onderzoekslijnen, met redelijke vrijheid van invulling van de daarbij behorende projecten;
- uitbreiding van regionale samenwerking van universiteit en hbo met praktijkinstellingen en eventueel ROC's;
- minimaal één promotie per onderzoekslijn;
- de aanstelling van hoogleraren.

Deze eindevaluatie reflecteert in hoeverre volgens betrokkenen deze sturing heeft geleid tot een bevordering van de levensvatbaarheid van het consortium.

Het programma heeft vooraf keuzen gemaakt om de infrastructuur te bevorderen. Deze keuzen betreffen het sturen op:

- een beperkt aantal te kiezen thema's zodat landelijk inhoudelijke synergie zou ontstaan tussen de consortia;
- het stimuleren van hoge wetenschappelijke kwaliteit;
- het stimuleren van netwerkbijeenkomsten;
- het honoreren van een onderzoekslijn en leiderschapsprogramma waar meerdere consortia aan meewerken;
- het inzetten op een landelijke spreiding van consortia;
- het opnemen van samenwerking met praktijk- en onderzoeksinstellingen als voorwaarde voor honorering;
- het vragen van aandacht voor internationalisering.

Deze eindevaluatie reflecteert in hoeverre volgens betrokkenen deze sturing heeft geleid tot een bevordering van de levensvatbaarheid van het consortium.

2.2 Kennisontwikkeling

De verwachtingen ten aanzien van de kennisontwikkeling vinden hun oorsprong in het [Toetsingskader verantwoord programmeren van ZonMw](#). Dit model nodigt uit om na te denken welke bijdragen een programma zou kunnen leveren aan zowel de wetenschappelijke als de maatschappelijke relevantie.

Afgeleid van dit model hanteert deze eindevaluatie voor het programma TWD II de volgende verwachtingen:

Ten aanzien van wetenschappelijke kwaliteit:

- de expertise van de commissie was in lijn met de beoogde wetenschappelijke kennis;
- het beoordelingsproces heeft geleid tot honorering van projecten van minimaal voldoende wetenschappelijk niveau;
- het monitoringsproces heeft aandacht besteed aan de wetenschappelijke voortgang van projecten waarbinnen mogelijkheid was tot aansturing;
- het programma heeft de wetenschappelijk kwaliteit van onderzoek in de verpleging en verzorging gestimuleerd.

Ten aanzien van de relevantie:

- de expertise van de commissie bevatte kennis over onderwijs en praktijk;
- het beoordelingsproces heeft geleid tot honorering van projecten van minimaal voldoende relevantie;
- het programma heeft samenwerking en afstemming gezocht met relevante stakeholders;
- het programma heeft projectleiders gestimuleerd om samen te werken met het praktijk- en onderwijsveld;
- het programma heeft projectleiders gestimuleerd wetenschappelijk resultaten door te ontwikkelen tot bruikbare en toepasbare resultaten;
- het programma heeft projectoverstijgende activiteiten ondernomen om de kennisverspreiding en implementatie te bevorderen.

Deze eindevaluatie reflecteert in hoeverre volgens betrokkenen in het programma TWD II de kennisontwikkeling aan deze verwachtingen heeft voldaan.

3 Bevindingen en reflectie consortiumvorming en infrastructuur

3.1 Samenvatting bevindingen

3.1.1 Zelfevaluatie (deel I)

De zelfevaluatie toont aan dat er in Nederland op vijf locaties zes consortia zijn die gezamenlijk de infrastructuur voor verplegend en verzorgend onderzoek vormgeven. De locaties zijn Amsterdam, Maastricht, Nijmegen, Rotterdam en Utrecht. Het programma had ook graag de noordelijke provincies betrokken. Echter, ten tijde van de subsidieaanvragen waren de aanvragen uit deze regio in vergelijking met de andere aanvragen van minder goede kwaliteit waardoor zij geen subsidie hebben ontvangen.

Uit de zelfevaluatie (deel I) komt naar voren dat het programma op de volgende wijze heeft bijgedragen aan de verwachtingen die zijn gesteld aan de consortia en infrastructuur:

Een werkbare verdeling junior/senior en vast/tijdelijk als ook diversiteit in expertise:

- Het programma heeft bijgedragen aan de opbouw van de consortia (junior/senior en vast/tijdelijk) door het aanstellen van promovendi verplicht te stellen en het stimuleren van leerstoelen. Maar ook door het subsidiëren van langlopende onderzoekslijnen. Het programma heeft niet gestuurd op diversiteit in expertise.

Voldoende kwaliteit en kwantiteit van de projecten (nu en in de toekomst, al dan niet gefinancierd door Tussen Weten en Doen II):

- Door het verlenen van subsidie heeft dit programma bijgedragen aan een toename van projecten, zowel kwantitatief als kwalitatief.

Mogelijkheid voor scholing en doorontwikkeling van zowel junior als senioronderzoekers:

- De mogelijkheid voor scholing en doorontwikkeling is gerealiseerd door het verplicht stellen van de promotietrajecten alsook het leiderschapsprogramma waarin postdoc's de kans hebben gekregen om leiderschapskwaliteiten te ontwikkelen.

Een goede inhoudelijke en organisatorische inbedding van het consortium binnen het betrokken UMC en/of de hogeschool:

- Het programma heeft gestuurd op organisatorische inbedding van de consortia binnen het UMC en hogeschool door als criterium voor honorering op te nemen dat de onderzoekslijnen inhoudelijk dienden aan te sluiten bij het meerjarenbeleid van de betreffende UMC of hogeschool. Ook de stimulering van leerstoelen kan hieronder gerekend worden.

Een goede afstemming tussen de consortia onderling en met kenniscentra op het gebied van verpleegkundige en verzorgende vraagstukken:

- Een goede afstemming is vormgegeven door inhoudelijk synergie te creëren middels een beperkt aantal thema's waarop voorstellen konden worden ingediend. Ook de netwerkbijeenkomsten zijn georganiseerd teneinde kennisuitwisseling en afstemming te bevorderen. Aanvullend kan worden opgemerkt dat een gezamenlijke aanvraag van drie UMC's is gehonoreerd.

Goede samenwerking in de regio met praktijkinstellingen en onderwijsinstellingen:

- Het programma heeft bij aanvragen altijd het criterium gesteld dat er sprake moet zijn van samenwerking met praktijkinstellingen. Dit heeft ertoe geleid dat de onderzoekslijnen inderdaad 'toegang' hebben tot werkplaatsen om het onderzoek in de praktijk te kunnen uitvoeren. Voorwaarden voor formalisering van deze samenwerking zijn niet gesteld.

Internationale samenwerking:

- Uit de zelfevaluatie blijkt niet dat het programma specifiek op internationalisering heeft gestuurd. Wel heeft vanuit het leiderschapsprogramma internationale uitwisseling plaatsgevonden en ook heeft een voormalig commissielid internationale ontwikkeling – en het belang daarvan voor de Nederlandse situatie – bij betrokkenen onder de aandacht gebracht.

3.1.2 Projectleiders

Consortia

Uit de antwoorden op de vragenlijst onder de projectleiders blijkt dat de consortia de afgelopen jaren gegroeid zijn. De consortia bestaan veelal uit een kernteam van universiteit, UMC en hogeschool dat samenwerkt met praktijkinstellingen en in toenemende mate met een ROC. Eén samenwerkingsverband is ingebed in een Academische Werkplaats Ouderenzorg, twee andere consortia binnen een netwerkorganisatie (NSI), opgericht ten tijde van het programma. Er is ook een consortium dat op landelijk en zelfs internationale schaal samenwerkt waarbij tevens sprake is van intensieve samenwerking met het bedrijfsleven.

Intensieve samenwerking en commitment van het management van praktijkinstellingen lijken belangrijke factoren voor goede samenwerking evenals gelijkwaardigheid tussen de deelnemende organisaties. Ook loopbaanperspectief is genoemd als bevorderlijke factor.

De projectleiders hebben de levensvatbaarheid van hun consortium beoordeeld aan de hand van de volgende aspecten:

- inbedding van het consortium in het UMC en/of de hogeschool;
- afstemming tussen het consortium met andere consortia en kenniscentra op het gebied van verpleegkundige en verzorgende vraagstukken;
- samenwerking tussen het consortium met praktijkinstellingen;
- samenwerking tussen het consortium met onderwijsinstellingen;
- internationale samenwerking van het consortium.

Alle projectleiders ervaren de levensvatbaarheid van hun consortium als goed, al hebben twee consortia zorgen of ze in de toekomst voldoende projecten zullen hebben. Daarbij geeft één projectleider wel aan dat de tijden aan het veranderen zijn en verpleegkundig onderzoek steeds meer voet aan de grond krijgt. Het lijkt of de andere vier consortia meer vertrouwen hebben in de levensvatbaarheid. Deze consortia zijn ingebed in een Academische Werkplaats, in het NSI netwerk, of realiseren samenwerking met het bedrijfsleven. Zo versterken de twee betrokken consortia elkaar in het NSI netwerk waarbij veel gepromoveerde verpleegkundigen een strategische functie vervullen. De sterke onderlinge relaties tussen betrokken partijen in de Academische Werkplaats Ouderen leiden eveneens tot een solide consortium. Bij het consortium waar sprake is van publiek-private samenwerking ontstaan nieuwe vormen van wetenschappelijke dienstverlening die eveneens bevorderend werken op de levensvatbaarheid.

Om de levensvatbaarheid van de consortia te stimuleren heeft het programma gestuurd op focus en massa, regionale samenwerking, promotievereisten en de aanstelling van hoogleraren. Alle projectleiders vinden dat het programma hiermee de consortiumvorming heeft gestimuleerd. Daarnaast zijn ook het leiderschapsprogramma en de vervolgsubsidies genoemd als impuls voor de consortiumvorming.

Eén projectleider is van mening dat de praktijkgerichtheid sterker gestimuleerd had kunnen worden. Een andere projectleider daarentegen waardeert het zeer dat ondanks de focus en massa er ruimte is gelaten voor nadere invulling van de onderzoekslijn waardoor deze de kans kreeg te experimenteren met niet alledaagse samenwerkingsvormen. Tenslotte merkt een projectleider ook nog op dat de onzekerheid over financiering niet bevorderend werkt. Je durft hierdoor niet goed te vertrouwen op de toekomst van het consortium en zaken als baanonzekerheid gaan dan een rol spelen inclusief de gedachte om elders te solliciteren. Ook het voortdurend zoeken naar financiering leidt af van het solide uitbouwen van de onderzoekstaak.

Eén projectleider vindt de gedachte van één vaststaand consortium niet overeenkomen met de realiteit. Een andere projectleider onderschrijft dit door te illustreren dat er diverse samenwerkingsvormen zijn, die afhankelijk van een project actief zijn en/of gevormd worden.

Aan de projectleiders is ook gevraagd of een onderzoeksprogramma in de toekomst in zou moeten zetten op multi- of monodisciplinaire consortia. In het algemeen zijn de projectleiders van mening dat het onderzoek in de verpleging en verzorging doorgaans een interdisciplinair karakter heeft. Het is belangrijk om in vervolgprogramma's ruimte te bieden voor samenwerking met andere disciplines om deze interdisciplinariteit verder te versterken. Echter, aangezien het onderzoeksveld nog sterk in

ontwikkeling is, verdient het eveneens de voorkeur om bij programmering hier rekening mee te houden en mogelijkheden te bieden om deze ontwikkeling door te zetten.

Infrastructuur

Alle projectleiders ervaren de afstemming tussen de consortia onderling en met kenniscentra op het gebied van verpleegkundige en verzorgende vraagstukken als goed. Twee projectleiders benadrukken hierbij de goede samenwerking tussen de hoogleraren, mede gestimuleerd door het wetenschappelijk college, terwijl een andere projectleider juist vindt dat de samenwerking tussen de TWD II consortia beperkt is.

Alle projectleiders ervaren de samenwerking in de regio met praktijk- en onderwijsinstellingen als goed waarbij één projectleider opmerkt dat het wel gaat om samenwerking op projectniveau en daardoor niet structureel en een andere projectleider vindt dat samenwerking met hbo goed gaat, met mbo minder.

Internationale samenwerking wordt door het merendeel als goed ervaren. Er zijn ook drie projectleiders die hier matige ervaring mee hebben, omdat het slechts incidenteel plaatsvindt, omdat het niet de prioriteit heeft en omdat het lastig te organiseren is. Eén projectleider heeft dit niet ingevuld aangezien er binnen het consortium hier geen sprake van is.

Om de duurzaamheid van de infrastructuur te stimuleren, heeft het programma een aantal keuzen gemaakt:

- een beperkt aantal te kiezen thema's zodat landelijk inhoudelijke synergie zou ontstaan tussen de consortia;
- het stimuleren van hoge wetenschappelijke kwaliteit;
- het stimuleren van netwerkbijeenkomsten;
- het honoreren van een onderzoekslijn en leiderschapsprogramma waar meerdere consortia aan meewerken;
- het inzetten op een landelijke spreiding van consortia;
- het opnemen van samenwerking met praktijk- en onderzoeksinstellingen als voorwaarde voor honorering;
- het vragen van aandacht voor internationalisering.

Alle projectleiders zijn overwegend positief over deze gemaakte keuzen. Het beperken tot enkele thema's noemen vijf projectleiders expliciet als goede keus omdat het leidt tot bundeling van kennis en de mogelijkheid om elkaars expertise te versterken. Twee projectleiders zijn wel kritisch ten aanzien van de geringe synergie en samenwerking tussen de TWD II consortia die hiermee tot stand is gekomen. Drie andere projectleiders zijn hierover juist lovend. Twee van hen doen de aanbeveling in de toekomst samenwerking, ook tussen leerstoelen, te blijven stimuleren.

Het stimuleren van wetenschappelijke kwaliteit ervaren de projectleiders als waardevol, en één projectleider vindt dit de beste keus in het rijtje aangezien het een voorwaarde is voor zowel dit programma als voor vervolprogramma's. In het verlengde ervan observeert een andere projectleider een toenemende nadruk vanuit het programma op implementatie, terwijl juist de kennisontwikkeling aandacht verdient.

De netwerkbijeenkomsten zijn over het algemeen als positief ervaren. Eén projectleider vond het eerst wat overbodig, maar zag al snel dat het een meerwaarde had om elkaar te leren kennen. Het vergemakkelijkt het leggen van contacten en inhoudelijke afstemming.

Drie projectleiders noemen expliciet het leiderschapsprogramma als een goede bijdrage aan het versterken van de infrastructuur.

Zeven projectleiders zijn van mening dat het programma voldoende heeft gestuurd op een actieve rol van praktijkinstellingen, zowel bij de formulering van de vraagstelling als bij de uitvoering van het onderzoek. Het aansturen op het formuleren van een vraagstelling in co-creatie had wel meer aangezet kunnen worden volgens één van deze projectleiders. Een van de projectleiders geeft aan geen sturing gemist te hebben en dat je ook kan doorschieten in sturing. Eén projectleider staat neutraal ten opzichte van deze stelling omdat die de samenwerking ziet als iets vanzelfsprekends.

Eén projectleider is het er niet mee eens dat de commissie goed hierop heeft gestuurd. Hij geeft als toelichting dat de commissie vooral aan het einde hier erg op stuurde, terwijl vooralsnog niet bekend is hoe je een dergelijke samenwerking het beste kan bevorderen.

De internationale aandacht wordt door één projectleider gerelativeerd door te stellen dat het programma vooral is bedoeld voor de Nederlandse beroepspraktijk en -onderwijs. Een andere projectleider is enthousiast over het feit dat in het leiderschapsprogramma een buitenlandse mentor was aangewezen. Dit heeft de kans gegeven om inzicht te krijgen in hoe andere landen werken, en hoe je dat zou kunnen vertalen naar de Nederlandse situatie.

Naast bovengenoemde keuzen benoemt een projectleider ook het aanstellen van een hoogleraar verplegingswetenschap als belangrijke impuls voor de infrastructuur.

Met de kennis van nu had het programma volgens één projectleider minder in moeten zetten op hoogleraren en het wetenschappelijk college als leidend principe en meer op lectoren en practoren op terrein van onderzoek naar verpleging en verzorging om de nadrukkelijke aandacht voor kwaliteitsverbetering in de praktijk/beroepsonderwijs te realiseren. Een andere projectleider denkt dat het programma meer had mogen sturen op domein overstijgende samenwerking.

Eén projectleider vindt de aanname dat vanuit dit programma een landelijke infrastructuur is ontstaan met enkele consortia op diverse plekken in het land niet realistisch. In werkelijkheid zijn er diverse landelijke netwerken en samenwerkingsverbanden die mede bepalend zijn voor de verpleegkundige infrastructuur.

Op de vraag of het programma beter had kunnen sturen op minder maar grotere consortia antwoorden acht projectleiders tevreden te zijn dat niet is gestuurd op minder maar grotere consortia. Als toelichting wordt onder andere genoemd dat het gaat om de inhoud en niet de omvang; het groeien van een consortium organisch moet gebeuren, grote consortia leiden tot onbestuurbaarheid en dat verschillende consortia juist leiden tot de gewenste diversiteit. Eén projectleider merkt hierbij op dat minder maar grotere consortia in de toekomst wel een goed idee is. Eén projectleider heeft hierover geen mening.

Overige opmerkingen van de projectleiders naar aanleiding van de stellingen hebben betrekking op de site visits en het thema zelfmanagement. De projectleiders geven niet de indruk dat bij site visits per se bestuurders aan tafel moeten zitten. Soms kan dit erg nuttig zijn, zoals één projectleider heeft ervaren, maar er kan ook juist voor gekozen worden om de autonomie bij hoogleraren en lectoren te laten, een aspect dat door een projectleider als belangrijk is gevonden.

Het thema zelfmanagement is in de consortia niet geheel eenduidig opgepakt. Had het programma hier meer op moeten sturen? De projectleiders bevestigen dit niet. Twee projectleiders geven aan dat het helemaal niet verkeerd hoeft te zijn om concepten vanuit verschillende opvattingen te benaderen. Het was anders geweest als dit programma zelfredzaamheid als centraal doel had gekozen. De andere projectleider ziet niet direct een rol bij ZonMw weggelegd om hier inhoudelijke sturing in te geven.

3.1.3 Bestuurders UMC en hogeschool

Consortia

Alle drie de bestuurders zijn van mening dat binnen hun organisatie het TWD II consortium een positie heeft verworven. Bij één UMC is deze positie zeer sterk verankerd en vormt het consortium een voorbeeldfunctie waar het gaat om praktijkgericht onderzoek en samenwerking in de regio. Bij het andere UMC zal het consortium naar verwachting haar positie komende jaren verstevigen. Bij de hogeschool is het consortium een belangrijke spil voor de opleiding verpleegkunde. Het heeft een natuurlijke positie verworven waarbij vooral de sterke visie van de lector veel houvast geeft voor het onderwijs.

De geïnterviewde UMC bestuurders geven aan dat in algemene zin interne samenwerking met onderzoek naar verpleging en verzorging de nodige aandacht behoeft. Lange tijd is onderzoek naar verpleging en verzorging gezien als een soort dienstverlening voor de andere afdelingen. De uitdaging voor de komende jaren ligt in het uitvoeren van interdisciplinair onderzoek binnen de UMC's, waarin het verpleegkundig onderzoek een eigenstandige positie inneemt. Beide bestuurders benadrukken dat

het versterken van de positie van onderzoek naar verpleging en verzorging, en breder, de verpleegkundige en verzorgende professie, om strategische keuzen vraagt. In de betrokken UMC's zijn ze daarmee bezig door het onderzoek onder het decanaat te plaatsen en door het aanstellen van een chief nursing officer onder wiens verantwoordelijkheid het verpleegkundig en verzorgend personeel valt. Eén van de bestuurders heeft aangegeven dat er ook een taak voor de onderzoekers is weggelegd om zich beter te profileren en meer focus en massa te realiseren. Het betrokken consortium gaat hierin voortvarend te werk en krijgt hierbij de steun van het management. Tenslotte vindt één van de UMC bestuurders dat de NFU meer aandacht kan besteden aan verpleegkundig onderzoek en datzelfde geldt voor het onderwijs. Niet alle studenten hoeven opgeleid te worden tot onderzoekers, maar diegene die dat wel willen en kunnen zouden die kans zeker moeten krijgen om vervolgens hun capaciteiten in te zetten bij het bevorderen van de deskundigheid van het verpleegkundig en verzorgend handelen.

De geïnterviewde bestuurder van de hogeschool legt uit dat externe samenwerking voor de hogeschool belangrijk is om zich verder te profileren als kennisinstituut. Het gaat hierbij om het kunnen realiseren van domein overstijgend onderzoek maar ook om meer focus en massa en daardoor een hogere impact van onderzoeksresultaten. Het TWD II consortium draagt hier goed aan bij door de sterke samenwerking met universiteit en UMC.

3.1.4 Vertegenwoordigers van praktijkinstellingen en een bedrijf

Gesprekken met vertegenwoordigers van praktijkinstellingen en een bedrijf hebben een beeld gegeven over de samenwerking in de regio. Sommige gesprekken gingen over dezelfde onderzoekslijn/project, wat maakt dat er een beeld is verkregen van vijf samenwerkingsverbanden met praktijkinstellingen waar in totaal vier onderzoekslijnen/projecten bij betrokken zijn en een samenwerking met een bedrijf.

De samenwerking is niet per definitie structureel. Bij één samenwerkingsvorm is hier wel sprake van. Het gaat om samenwerking binnen een academische werkplaats. Deze structurele samenwerking wordt onder andere bevorderd door het werken met een linking-pin principe wat betekent dat een onderzoeker een dag in de week in de praktijk werkt en een praktijkprofessional een dag in de week als onderzoeker. De andere samenwerkingen zijn semi-structureel aangezien er vaker sprake is van samenwerking en er wederzijds interesse is in samenwerking. Echter, hierover zijn geen afspraken gemaakt en de samenwerking is projectafhankelijk.

Eén geïnterviewde benadrukt dat je het beste onderzoek kan doen bij een instelling waarbij zowel het management als de werkvloer echt het belang inzien van het onderzoek. Het management is van groot belang om de randvoorwaarden te creëren. Als dat niet wordt gezien, dan sta je al 1-0 achter. Bij één van de samenwerkingsvormen had het management achteraf beter betrokken kunnen worden. Eén geïnterviewde stelt derhalve voor dat bij een aanvraag het management een korte motivatie toevoegt. Dat ondervangt niet alles maar geeft een indicatie voor commitment. Een andere belangrijke factor voor het goed vorm geven van de samenwerking is een goede voorbereidingstijd voor het onderzoek. Bij twee van de samenwerkingsverbanden was dat te kort, alhoewel dit bij één goed is opgelost. Zeker wanneer je medewerking vraagt van verpleegkundigen en verzorgenden, is een voorbereiding noodzakelijk aangezien zij in roosters werken waar niet zomaar van afgeweken kan worden.

Benodigde medewerking van de werkvloer is afhankelijk van wat je van de werkvloer vraagt. Bij twee samenwerkingsverbanden was een actieve participatie van de werkvloer een vereiste om het onderzoek goed te kunnen uitvoeren. Het betrof het ontwikkelen van interventies in samenspraak met de werkvloer. Samenwerking met de werkvloer kwam bij één onderzoekslijn heel goed van de grond, alhoewel daar wel eerst nog een fase van afstemming aan vooraf ging omdat het onderzoek om pragmatische redenen niet goed aansloot op de praktijk. De andere samenwerking met de werkvloer was bij één afdeling succesvol maar minder bij twee andere afdelingen aangezien deze afdelingen met organisatorische problemen zaten en een enthousiaste trekker misten. Uit vier gesprekken is naar voren gekomen dat het hebben van een trekker op de werkvloer die ook betrokken is bij het onderzoek het meest belangrijk is. Ook is het belangrijk dat de werkvloer de kans krijgt om mee te denken. Hiermee wordt eigenaarschap gecreëerd. Bij beide samenwerkingsvormen waar actieve bijdrage van werkvloer een vereiste was, was sprake van een enthousiaste trekker en eigenaarschap.

3.1.5 Landelijke stakeholders

Aan drie externe stakeholders, twee vertegenwoordigers van V&VN en één vertegenwoordiger van VWS, is gevraagd in hoeverre de landelijke infrastructuur zoals gestimuleerd door TWD II bijdraagt aan het professionaliseren van verpleegkundigen en verzorgenden.

Uit deze gesprekken kan geconcludeerd worden dat volgens de stakeholders het programma heeft geleid tot resultaten die relevant zijn voor de praktijk. Bovendien heeft het programma bijgedragen aan een versterking van de identiteit van de beroepsgroep, waarin de aandacht voor regie en zelfreflectie toeneemt.

De geïnterviewde stakeholders zijn van mening dat de infrastructuur nu een solide basis heeft. Echter, de infrastructuur is nog te veel gebaseerd op samenwerking met hoogleraren. Vanaf nu is het van belang om de samenwerking in de regio te bevorderen. Met het beroepenveld, lectoraten en practoraten en tevens met het onderwijs. Op een aantal plekken gebeurt dit al succesvol. Ten aanzien van samenwerking met de praktijk wijst één van de geïnterviewden op het belang om zowel het management als de werkvloer mee te krijgen. In een vervolgprogramma is het daarom aan te bevelen de samenwerking met de praktijk minder als vrijblijvend op te nemen.

Ten aanzien van het onderwijs wijst één van de geïnterviewden erop dat top-down pogingen gedoemd zijn om te mislukken. Beter klein beginnen met enkele enthousiaste docenten in de omgeving. Een andere geïnterviewde stakeholder is van mening dat de relatie met het onderwijs via een ZonMw-programma zeker nog meer gestimuleerd kan worden door hieraan eisen te stellen. Het criterium dat het onderwijs is betrokken, is veel te vrijblijvend. Meer concrete criteria, waaronder het stellen van een duo-functie als voorwaarde werkt waarschijnlijk effectiever.

Het leiderschapsprogramma vinden alle drie de geïnterviewden zeer succesvol. Eén van de geïnterviewden voegt hieraan toe dat de professionals die hieraan hebben meegedaan, kunnen dienen als inspirator voor de beroepsgroep maar ook goed het gesprek kunnen voeren met landelijke beleidsmakers. Hiervoor is het wel belangrijk dat ze meer worden toegerust met methodieken en bestaande werkwijzen om zowel beleid als de werkvloer echt te kunnen enthousiasmeren.

Alle geïnterviewde stakeholders doen de aanbeveling aan ZonMw om de professionaliteit te stimuleren middels het stimuleren van carrière-paden waarin zowel onderzoek als praktijk en eventueel onderwijs deel van uitmaken. Dit ligt in lijn met het succesvol ervaren leiderschapsprogramma.

De twee geïnterviewde vertegenwoordigers van V&VN voorzien dat V&VN actief kan bijdragen aan het nieuwe programma, zowel in het zichtbaar maken van de ontwikkelde kennis als in het stimuleren van carrièrepaden waarbij onderzoek en praktijk hand in hand gaan.

3.2 Reflectie

Naar de mening van de commissie hebben de consortia zich de afgelopen jaren goed ontwikkeld en hebben zij een aanzienlijke bijdrage geleverd aan de landelijke infrastructuur voor wetenschappelijk onderzoek voor verpleging en verzorging. De consortia zijn in potentie levensvatbaar en kunnen de infrastructuur duurzaam bestendigen, mits de aandacht voor het versterken en/of bestendigen van de regionale samenwerking met praktijk-, kennis- en onderwijsinstellingen onverminderd blijft voortbestaan.

Op basis van eigen ervaring en de bevindingen zoals hierboven beschreven trekt de commissie de conclusie dat gedurende het programma TWD II enorme slagen zijn gemaakt in de opbouw van de consortia en daarmee de infrastructuur voor onderzoek naar verplegend en verzorgend handelen.

De projectleiders ervaren allemaal de levensvatbaarheid van de consortia als goed, al uiten enkelen van hen zorgen of in de toekomst voldoende projecten geworven kunnen worden. De commissie begrijpt deze zorgen en ziet dat sommige consortia steviger staan dan andere. De sterke consortia zijn bestuurlijk goed ingebed met een duidelijke verantwoordelijkheidstoedeling onder alle partijen. Deze consortia kenmerken zich door vervlechting van onderzoek, onderwijs en praktijk met een commitment op zowel bestuurlijk als operationeel niveau wat bijvoorbeeld blijkt uit beschikbaarheid van personeel en middelen en het inzetten van duo-functies waarin onderzoek en praktijk samen

komen. Echter consortia die nog niet zover zijn, wat niet vreemd is aangezien de opbouw van consortia jaren duurt, hebben nog niet deze vaste basis en werken meer vrijblijvend samen met praktijkorganisaties en zijn nog te veel afhankelijk van individuele projecten.

De commissie is ervan overtuigd dat het bouwen en onderhouden van consortia voortdurend aandacht vergt. Het gaat hierbij niet alleen om samenwerking met praktijkorganisaties maar ook met het onderwijs en met bijvoorbeeld andere afdelingen binnen UMC's. Een blauwdruk hoe dit te realiseren is er niet. Immers verschillen in de regio en organisaties leiden ertoe dat wat bij de één werkt, bij de ander niet hoeft te werken.

Om de levensvatbaarheid van de consortia te stimuleren heeft het programma gestuurd op focus en massa, regionale samenwerking, promotievereisten en de aanstelling van hoogleraren. Alle projectleiders vinden dat het programma hiermee de consortiumvorming heeft gestimuleerd. Ook het leiderschapsprogramma en de vervolgsubsidies zijn ervaren als impuls voor de consortiumvorming. De ervaringen van de commissie komen overeen met de bevindingen en de commissie concludeert dat de langlopende onderzoeklijnen de consortia de ruimte en mogelijkheden hebben geboden om zich te ontwikkelen. De commissie stelt de vraag of deze strategie voortgezet dient te worden, of dat het programma Verpleging en Verzorging zich meer zou moeten richten op het toepassen van kennis. Het is aan het programma Verpleging en Verzorging om een strategie te kiezen waarbij de grootste kans is om het veld verder te krijgen.

De commissie is daarnaast van mening dat ZonMw de consortia kan verstevigen door hun landelijke herkenbaarheid bij verzekeraars en koepel- en brancheorganisatie te vergroten. Landelijke betrokkenheid van deze partijen biedt een inbedding en daarmee een sterkere legitimering van de regionale inzet van organisaties. Dit kan concreet handen en voeten krijgen door deze partijen in het vervolgprogramma Verpleging en Verzorging van meet af aan te betrekken. Het gegeven dat de branche- en koepelorganisaties hebben bijgedragen aan de kennisagenda voor de wijkverpleging is een mooi startpunt. De commissie raadt ZonMw aan deze betrokkenheid vast te houden en uit te bouwen. V&VN heeft eveneens aangegeven bij te kunnen dragen aan de landelijke bekendheid door het onderzoek regelmatig onder de aandacht van deze partijen te brengen.

De commissie constateert voorts op basis van eigen ervaring en de bevindingen dat de consortia sterk hebben bijgedragen aan de landelijke infrastructuur. Hierbij opgemerkt dat de infrastructuur voor onderzoek naar verplegend en verzorgend handelen groter is dan alleen de TWD II consortia. Zo is in de noordelijke provincies een inhaalslag gemaakt en zijn ook elders kennis-, praktijk- en onderwijsinstellingen actief op gebied van onderzoek naar verpleegkundig en verzorgend handelen. De commissie vindt het belangrijk, in lijn met de bevindingen, dat de landelijke infrastructuur zich komende jaren vooral in de regio versterkt. De commissie constateert voorts dat uit de bevindingen blijkt dat de stimulerende rol van ZonMw ten aanzien van de landelijke infrastructuur, waaronder het inhoudelijke sturen op enkele thema's en het faciliteren van netwerkbijeenkomsten, voornamelijk als positief is ervaren. Vooral het leiderschapsprogramma wordt gezien als een hele goede bijdrage van de infrastructuur. Het programma biedt jonge onderzoekers de kans geboden om zichzelf te professionaliseren en zich te verrijken met nationale en internationale expertise.

De commissie heeft enkele adviezen en overwegingen voor het programma Verpleging en Verzorging. De commissie zou willen adviseren de subsidieaanvragers een aparte post in de begroting op te laten nemen voor samenwerking, waarbij in het plan van aanpak staat hoe zij deze planmatig vormgeven. Ook adviseert de commissie om een vervolg te geven aan het leiderschapsprogramma. De commissie denkt hierbij, in lijn met de suggesties zoals gedaan door professionals en landelijke stakeholders, aan een startsubsidie voor postdocs voor onderzoek gecombineerd met een aanstelling bij een praktijkinstelling. Ook zouden in het vervolgprogramma de postdocs nog meer geholpen kunnen worden om hun ambassadeursfunctie richting zowel praktijk als beleid vorm te geven. De commissie geeft daarnaast de commissieleden van het programma Verpleging en Verzorging als overweging mee om op te treden als adviseur bij één of enkele consortia. Hun expertise en frisse blik van buitenaf kan bijdragen aan het verstevigen van consortia en leidt bovendien tot een beter inzicht in ondersteuningsbehoeften waar ZonMw op kan acteren. Echter, deze werkwijze kan er ook toe leiden dat consortia te weinig experimenteerterruimte ervaren. Wellicht is het juist beter om de verantwoordelijkheid van de opbouw nadrukkelijk bij de consortia neer te leggen en als ZonMw hier niet te dicht bovenop te zitten.

De commissie is er van overtuigd dat diverse TWD II consortia al sterk genoeg ontwikkeld zijn om ook in te dienen bij programma's die niet exclusief gericht zijn op wetenschappelijk onderzoek voor verpleging en verzorging. Het onlangs ontwikkelde raamwerk voor kennisagenda's, en de reeds ontwikkelde kennisagenda voor de wijkverpleging, kunnen ook een steentje bijdragen aan deze verruiming van subsidiemogelijkheden. Kennisagenda's maken zichtbaar op welke onderdelen wetenschappelijk onderzoek voor verpleging en verzorging een meerwaarde kan bieden. Met een agenda in de hand kunnen de onderzoekers op dit domein als het ware voorsorteren en daarmee makkelijker invoegen in bestaande en nieuwe programma's die niet exclusief gericht zijn op verpleging en verzorging.

4 Bevindingen en reflectie kennisontwikkeling

4.1 Samenvatting bevindingen

4.1.1 Zelfevaluatie (deel I)

Uit de zelfevaluatie (deel I) komt naar voren dat het programma op de volgende wijze heeft bijgedragen aan de verwachtingen die zijn gesteld aan de kennisontwikkeling:

Wetenschappelijke kwaliteit

De expertise van de commissie was in lijn met de beoogde wetenschappelijke kennis:

- De commissie bevat leden met een wetenschappelijke achtergrond in de verpleegkunde, ouderengeneeskunde en/of methodologie.

Het beoordelingsproces heeft geleid tot honorering van projecten van minimaal voldoende wetenschappelijk niveau:

- De commissie heeft de wetenschappelijke kwaliteit van subsidieaanvragen beoordeeld middels een vaste procedure met gebruik van externe referenten. Deze procedure beoogt op valide wijze de wetenschappelijke kwaliteit te toetsen. Alleen projecten van minimaal voldoende wetenschappelijke kwaliteit zijn in aanmerking gekomen voor honorering.

Het monitoringsproces heeft aandacht besteed aan de wetenschappelijke voortgang van projecten waarbinnen mogelijkheid was tot aansturing:

- Uit de zelfevaluatie blijkt dat er een monitoringsproces is gevolgd waarbij een vinger aan de pols is gehouden om de voortgang van de projecten te bevorderen.

Het programma heeft de wetenschappelijk kwaliteit van onderzoek voor verpleging en verzorging gestimuleerd:

- Het programma heeft een impuls gegeven aan het wetenschappelijk karakter van het onderzoek in de verpleging en verzorging door het stimuleren van leerstoelen, in het bijzonder bij de leerstoelen in Amsterdam, Rotterdam en Nijmegen. Ook met verplicht stellen van promovendi heeft het programma de wetenschappelijke kwaliteit gestimuleerd. Het leiderschapsprogramma biedt met het versterken van de leiderschapskwaliteiten van gepromoveerde verpleegkundig onderzoekers indirect een impuls voor de wetenschappelijke kwaliteit.

Relevantie

De expertise van de commissie bevatte kennis over onderwijs en praktijk:

- Bij de samenstelling van de commissie is beoogd een mix te creëren van experts op het gebied van praktijk, bestuur, mbo/hbo en het beoordelen van wetenschappelijk onderzoek. Kennis van verpleging en verzorging of een raakvlak hiermee was een vereiste. Uit de zelfevaluatie blijkt dat in 2015 de commissie bewust heeft gekozen voor een versterking op het gebied van praktijk en onderwijs.

Het beoordelingsproces heeft geleid tot honorering van projecten van minimaal voldoende relevantie:

- De commissie heeft de relevantie van aanvragen beoordeeld middels een vaste procedure. Deze procedure beoogt op valide wijze te toetsen op relevantie. Alleen projecten van minimaal voldoende relevantie zijn in aanmerking gekomen voor honorering.

Het programma heeft samenwerking en afstemming gezocht met relevante stakeholders:

- V&VN is vanaf het begin betrokken geweest bij het programma en in de commissie heeft een waarnemer van V&VN zitting genomen. Ook afstemming met het beleid van VWS is gerealiseerd en in de commissie heeft een waarnemer van VWS zitting genomen. Uit de zelfevaluatie is niet op te maken dat afstemming met andere stakeholders heeft plaatsgevonden.

Het programma heeft projectleiders gestimuleerd om samen te werken met het praktijk- en onderwijsveld:

- Samenwerking met praktijk en hogeschool is een criterium voor honorering geweest.

Het programma heeft projectleiders gestimuleerd wetenschappelijk resultaten door te ontwikkelen tot bruikbare en toepasbare resultaten:

- Het programma heeft de ontwikkeling van toepasbare resultaten bevorderd door incidenteel enige implementatie-impulsen te honoreren. Bovendien heeft het programma in de derde subsidieronde hogescholen uitgenodigd in te dienen met het verzoek aansluiting met de bestaande onderzoekslijnen te realiseren. Ook het laatste, overkoepelend project om tot een visieontwikkeling te komen rondom het versterken van de kennisinfrastructuur richting praktijk en onderwijs kan als stimulans gerekend worden.
- Deel I laat zien dat het programma heeft geleid tot resultaten van waarde voor de wetenschap, de praktijk én het onderwijs.

Het programma heeft project overstijgende activiteiten ondernomen om de kennisverspreiding en implementatie te bevorderen:

- Het programma heeft diverse publicaties uitgebracht waarin de onderzoekslijnen centraal stonden. Aanvullend heeft het programma kennisuitwisseling en -verspreiding bevorderd door het faciliteren van netwerkbijeenkomsten.

4.1.2 Projectleiders

Volgens alle projectleiders sloot de opzet van het programma goed aan op de doelstelling om te komen tot zowel wetenschappelijke als toepasbare resultaten.

Wetenschappelijke kwaliteit

Geen van de projectleiders heeft het idee gehad dat de nadruk op de wetenschappelijke kwaliteit de toepasbaarheid van resultaten in de weg heeft gestaan. Eén projectleider benadrukt dat praktische kennis vraagt om een hoge betrouwbaarheid en validiteit, dus is het niet aan de orde dat de wetenschappelijke kwaliteit de toepasbaarheid in de weg kan staan. Twee overige projectleiders zijn hierin minder stellig maar geven aan dat wetenschappelijke kwaliteit en toepasbaarheid prima samen kunnen gaan en geen tegengestelde grootheden zijn.

Relevantie

Vijf van de negen projectleiders zijn van mening dat het programma heeft gestimuleerd om de toepasbaarheid van de resultaten te vergroten, waarbij twee projectleiders in dit kader expliciet de impulssubsidies noemen. Eén projectleider heeft de stimulans ervaren, maar geeft tevens aan dat dit niet altijd logisch was aangezien de betreffende resultaten nog te ver van toepassing afstaan. Van de vier projectleiders die deze stimulans niet of ten dele hebben ervaren geven drie als argument dat praktijkgerichtheid een vanzelfsprekend aspect binnen hun onderzoek is. Eén van deze projectleiders merkt aanvullend op dat de programmacommissie op het einde te sturend was als het ging over implementatie van resultaten. De vierde projectleider sluit zich bij deze opmerking aan waarbij hij aangeeft dat bij het hameren op toepasbaar maken van resultaten soms over het hoofd wordt gezien dat resultaten nog niet zo ver zijn.

Drie projectleiders menen dat het programma op andere manieren de toepasbaarheid had kunnen vergroten. Eén projectleider noemt daarbij de suggestie voor een online handboek, waarin de resultaten zijn gebundeld in plaats van de losse tools en websites van individuele onderzoekslijnen of projecten. De tweede projectleider vindt het gezamenlijke project rondom de visieontwikkeling op implementatie niet optimaal ingericht omdat er onvoldoende sprake is van onderlinge consensus. De derde projectleider doet de suggestie aan ZonMw om meer kennis in huis te hebben over de bekostiging van toepasbare onderzoeksresultaten. Dit houdt ook in een intensievere samenwerking tussen ZonMw en de Nederlandse Zorgautoriteit (NZa).

Het programma heeft de toepasbaarheid onder meer gestimuleerd door samenwerking met praktijk en onderwijs te bevorderen. Alhoewel alle projectleiders een goede samenwerking met hogescholen en ROC's hebben ervaren, hebben de projectleiders een aantal suggesties om het MBO en HBO beter te betrekken. Alle projectleiders benadrukken het belang om bij een onderzoeksproject al van meet af aan te zorgen voor een structurele inbedding van het onderwijs. Twee projectleiders voegen hieraan toe dat de intrinsieke betrokkenheid van het onderwijs eveneens een voorwaarde is. Eén projectleider denkt bovendien dat het betrekken van een ROC lastig is omdat er een zekere mate van onbekendheid is over het reilen en zijlen in een ROC. Hierdoor onderneem je als onderzoeker minder gemakkelijk stappen in die richting. Twee projectleiders geven de suggestie om hogescholen en

ROC's in plaats van universiteiten of UMC's de leiding te geven over de projecten om zo het onderwijs beter te betrekken.

Op de vraag of het programma met de kennis van nu nog op andere manieren de kennisontwikkeling en toepasbaarheid van de kennis had kunnen vergroten hebben zeven projectleiders 'nee' geantwoord. Eén projectleider heeft wel een suggestie voor de toekomst, namelijk het uitzetten van subsidieoproepen voor gepromoveerd onderzoekers om hun eigen onderzoekslijn op te zetten. Van de twee projectleiders die met 'ten dele' de vraag hebben beantwoord heeft één van de projectleiders de nadruk op toepasbaarheid niet altijd als adequaat ervaren. De subsidieaanvragen boden ruimte voor kennisontwikkeling waarbij implementatie nog niet aan de orde is. Dus, wanneer het echt belangrijk was geweest, dan had de opzet van het programma anders gemoeten.

Werkwijze programma

Tenslotte zijn aan de projectleiders nog enkele vragen voorgelegd over de werkwijze van het programma. De subsidieoproepen, beoordelingsprocedure en voortgangsverslagen zijn bijna door alle projectleiders als helder en gepast omschreven. De subsidieoproepen zijn niet altijd als helder ervaren volgens één projectleider, waarbij wordt gerefereerd aan de subsidieoproep voor het gezamenlijke project rondom de visieontwikkeling op implementatie, waarbij zij tegenstrijdige boodschappen ervaarde. De beoordelingsprocedure, met name de criteria voor referenten, vindt één projectleider niet altijd helder, zowel bij dit programma als bij andere ZonMw-programma's.

Eén projectleider heeft het als onplezierig ervaren dat de commissie zich zorgen maakte om de inbedding van de onderzoeksgroep in het UMC, onder meer door het vertrek van de hoogleraar, terwijl de onderzoekslijn naar haar mening goed verliep. Ze voelde zich aangesproken, ook op de inhoud, en miste hierdoor een gevoel van vertrouwen.

De commissie is ervaren als constructief en bereid tot dialoog en discussie. De feedback die de commissie heeft gegeven was voor de meeste projectleiders behulpzaam. Eén projectleider vond de feedback op het moment zelf even niet prettig, maar zag later hoe waardevol deze was.

Veel lof is er voor het programmateam. Dit team is omschreven als goed benaderbaar, flexibel en erg betrokken bij het veld van verpleging en verzorging. Altijd bereid om mee te denken en te zoeken naar oplossingen. Eén van de projectleiders sluit af met 'we hebben enorm genoten van dit programma en alles wat hieromheen georganiseerd werd. We kijken uit naar de afsluiting in november'.

4.1.3 Bestuurders van UMC en hogeschool

Relevantie

Uit gesprekken met de bestuurders van UMC's is naar voren gekomen dat wetenschappelijk onderzoek naar verpleegkundig en verzorgend handelen steeds belangrijker wordt geacht. Patiëntgerichte zorg roept onderzoeksvragen op naar verpleegkundig en verzorgend handelen, zoals op welke manier therapietrouw verbeterd kan worden of wat een patiënt op een afdeling nodig heeft om zo snel mogelijk weer zelfstandig te kunnen functioneren. Kwaliteit en veiligheid van zorg is sterk afhankelijk van de uitvoering, en deze uitvoering vindt voor een groot deel plaats onder verantwoordelijkheid van verpleegkundigen en verzorgenden. De toenemende fragmentatie en specialisatie in de zorg zet deze kwaliteit en veiligheid onder druk en vraagt om deskundigheid die continu wordt gevoed met nieuwe wetenschappelijke inzichten.

Door deze toenemende relevantie van het wetenschappelijk onderzoek voor verpleging en verzorging vinden de bestuurders van de UMC's het belang van het programma TWD II evident. Eén van de bestuurders wijst er wel op dat de titel Tussen Weten en Doen suggereert dat we al heel veel weten terwijl dat niet zo is. Er liggen namelijk nog veel kennisvragen op het gebied van verpleging en verzorging onbeantwoord.

De bestuurder van de hogeschool heeft uitgelegd hoe belangrijk het onderzoek in de hogeschool voor het onderwijs is. De huidige studenten komen pas over een paar jaar in de praktijk en dat betekent dat je deze studenten voor de toekomst op moet leiden. De innovatieve perspectieven die uit onderzoek komen zijn hierbij onontbeerlijk. Om die reden is bij de hogeschool sprake van een sterke verbinding tussen onderzoek en onderwijs. Het TWD II consortium is erg bedreven in het voeden van het onderwijs. Door een sterke visie van de betreffende lector vinden de opleidingen houvast.

4.1.4 Vertegenwoordigers van praktijkinstellingen en een bedrijf

Relevantie

Alle geïnterviewden zijn ervan overtuigd dat de projecten waar zij bij betrokken waren relevant zijn voor de praktijk. Een geïnterviewde heeft aangegeven dat het een spannend spel is om een goed onderwerp te kiezen. Vragen uit het veld zijn belangrijk, maar je wilt tevens ideeën genereren die net een stapje verder gaan dan de huidige praktijk. Het is een uitdaging om dan de werkvloer hierin mee te krijgen. Tenslotte zijn in de ogen van een geïnterviewde de meeste onderzoeksprojecten weliswaar relevant, maar snijden niet de grote problemen in de zorg aan. Dikwijls gaat het over het vergroten van de professionaliteit, en daar ligt het probleem niet. De grootste knelpunten liggen in de manier waarop de zorg wordt georganiseerd in de regio. Dit geldt met name voor de thuiszorg.

Zowel een vertegenwoordiger van een praktijkinstelling als van het bedrijf hebben aangegeven dat zij weleens aanlopen tegen een interessant vraagstuk dat ze graag zouden willen beantwoorden middels een aanvraag bij ZonMw. Echter, de procedures zijn hier te wetenschappelijk voor ingericht.

Toepasbaarheid en gebruik van resultaten

Twee interventies (besproken in drie interviews) zijn met veel animo in gebruik genomen. De ene interventie betreft een aanpak om zelfredzaamheid bij bewoners te vergroten. De werkvloer heeft actief bijgedragen aan de ontwikkeling van de interventie en het management heeft hier alle ruimte voor gegeven. Hierdoor is eigenaarschap ontstaan bij de betrokken verpleegkundigen en verzorgenden. Deze interventie blijft in gebruik, ook na het onderzoek, en het leidt er tevens toe dat de betrokken verpleegkundigen presentaties hierover geven binnen hun beroepsgroep. De andere interventie betreft een interventie waarin verpleging en verzorging een plan van aanpak ontwikkelen voor een ervaren probleem op basis van literatuuronderzoek. Deze interventie is op meerdere afdelingen ontwikkeld, maar één afdeling sprong er uit in enthousiasme. Dit kwam door een goede organisatie en enthousiaste trekker. Op deze afdeling wordt de interventie gecontinueerd.

Eén interventie (besproken in twee interviews) wordt incidenteel gebruikt. Deze interventie, een gesprekstool voor verpleegkundigen, wordt als waardevol ervaren maar leidt niet tot structureel gebruik aangezien het een extra tijdsinvestering vraagt terwijl de effectiviteit niet bewezen is. Een geïnterviewde legt uit dat niet effectief bewezen interventies heel lastig zijn te implementeren in de praktijk, zelfs wanneer bijvoorbeeld een procesevaluatie positief uit de bus komt. Hij pleit derhalve voor een ruimere opvatting van het begrip bewezen effectief dan tot nu toe doorgaans gangbaar is. Uitkomstmaten als toegenomen zelfredzaamheid of verkorting van de ligduur zijn heel moeilijk aan te tonen, terwijl uitkomstmaten die dicht bij de doelstelling van een interventie staan, zoals het behalen van persoonlijke doelen, realistischer zijn. Ook het toestaan van diverse wetenschappelijke designs, anders dan een RCT, kunnen leiden tot meer maatgerichte effectmetingen.

Eén interventie (besproken in één interview) betreft ondersteuning van mantelzorgers middels eHealth. Deze interventie is succesvol ontwikkeld binnen een organisatie en leidt tot een positieve procesevaluatie maar niet tot significante effecten. De organisatie zou deze interventie graag landelijk uitrollen, maar financiering ontbreekt. Het is een gemeente overstijgende interventie dus de gemeente voelt zich niet aangesproken en ook landelijk verzekeraars zijn hier niet toe bereid.

Eén project heeft geleid tot een veelbelovend prototype wat nog verder doorontwikkeling behoeft. Voor financiering van dit vervoltraject wordt gezocht. Tijdens dit gesprek is besproken dat prototypes nog echt halffabricaten zijn en daardoor nog niet rijp voor implementatie. Het is aan te raden dat al bij het begin van een aanvraag hierover duidelijk wordt gecommuniceerd en een plan vergelijkbaar met een businessplan wordt opgesteld hoe men de eventuele doorontwikkeling na het project denkt te realiseren inclusief de financiering.

4.1.5 Landelijke stakeholders

Relevantie

Alle geïnterviewde stakeholders vinden dat het programma tot mooie resultaten heeft geleid die relevant zijn voor de praktijk.

Twee geïnterviewde stakeholders zijn van mening dat de nadruk van het programma op implementatie te groot is geweest. In hun ogen is voorbij gegaan aan het feit dat sommige onderwerpen eerst goed onderzocht moeten worden voordat je kan implementeren. Bovendien denken zij dat teveel nadruk op implementatie het risico vergroot dat de aandacht voor kwaliteit verslapt. Het gezamenlijk implementatieproject wordt door één van de geïnterviewde aangehaald als moeizaam traject waarbij

te veel is gestuurd op implementatie door ZonMw, met te weinig oog voor de expertise die onderzoekers hierin zelf hebben.

De derde geïnterviewde stakeholder is juist van mening dat het programma heeft geleid tot mooie resultaten, maar dat het vervolprogramma zich meer zal moeten richten op implementatie. Het programma heeft haar inziens geleid tot mooie resultaten die nog onvoldoende hun plek weten te vinden in de praktijk. Voor dit programma was het logisch dat de nadruk vooral lag op kennisontwikkeling en het bouwen van een infrastructuur. In een vervolprogramma, waar kennisontwikkeling en infrastructuur reeds zijn opgebouwd, verdient implementatie van resultaten meer aandacht.

De commissie constateert dat de kennisontwikkeling binnen het programma TWD II voorspoedig is verlopen en heeft geleid tot een indrukwekkende lijst met publicaties en relevante producten voor praktijk en onderwijs.

De toepassing van de resultaten in praktijk en onderwijs zijn nog beperkt. In dit programma was het niet haalbaar om naast kennisontwikkeling en het opbouwen van een infrastructuur – de twee hoofddoelstellingen van het programma – nog meer te investeren in implementatie. Het programma heeft hierin wel voorbereidend werk verricht zodat implementatie een prominente plek in het programma Verpleging en Verzorging in kan nemen.

4.2 Reflectie

De commissie schaaft zich achter de mening van de bestuurders dat het onderzoek naar verpleegkundig en verzorgend handelen van grote waarde is. Het verzorgend en verplegend handelen vormt een essentiële schakel in het domein van zorg en welzijn. In deze tijd waarin de zorg complexer wordt maar ook dichterbij huis plaatsvindt, komt hier nog meer de nadruk op te liggen en dat doet een appèl op de professionaliteit van het verpleegkundig en verzorgend handelen en daarmee ook op het onderzoek naar evidence hieromtrent.

De commissie constateert op basis van de resultaten zoals weergegeven in deel I dat de kennisontwikkeling voorspoedig heeft plaatsgevonden en heeft geleid tot wetenschappelijke opbrengsten naast producten voor praktijk en onderwijs.

Het belang van de wetenschappelijke kwaliteit heeft de commissie altijd onderstreept en zij constateert dat ook de projectleiders hier veel belang aan hechten en niet het idee hebben dat dit de toepasbaarheid van resultaten in de weg heeft gestaan. Een aanvullende indicator voor de wetenschappelijke kwaliteit van de projecten is het gegeven dat alle projecten volgens verwachting zijn afgerond of zich in een afrondende fase bevinden. De lijst met wetenschappelijke publicaties zoals beschreven in deel I vindt de commissie indrukwekkend.

Het programma TWD II heeft de projectleiders gestimuleerd om samen te werken met het praktijk- en onderwijsveld om de relevantie van de onderzoekslijnen en projecten te garanderen. De commissie constateert dat deze samenwerking goed van de grond is gekomen. Ten dele door de stimulans vanuit het programma maar ook omdat de consortia zelf reeds bekend zijn met deze werkwijze. De betrokkenheid van het MBO blijft een aandachtspunt. Meer inzicht is nodig hoe het MBO van meet af aan het beste betrokken kan worden en hoe hun intrinsieke motivatie aangesproken kan worden. De practoraten van het MBO zouden hierbij een goed aangrijpingspunt kunnen zijn.

Ten aanzien van de toepasbaarheid van de resultaten en de mate waarin de resultaten worden toegepast, voelt de commissie een zekere mate van terughoudendheid om hier een duidelijk oordeel over te vellen. De commissie ziet dat het gezamenlijk project rondom de visieontwikkeling op implementatie niet direct leidt tot eenduidige beschrijvingen over de praktijk- en onderwijsgerichte opbrengsten die gedurende het programma zijn gegenereerd. De bevindingen laten eveneens zien dat de stimulans van het programma om wetenschappelijke resultaten door te ontwikkelen tot bruikbare en toepasbare resultaten bij de projectleiders gemengde gevoelens oproept. Sommige projectleiders hebben deze stimulans als positief ervaren, maar er gaan ook geluiden op dat de sturing te sterk was, of te vroeg kwam aangezien de betreffende resultaten nog te ver van toepassing afstonden. De commissie begrijpt deze dualiteit. De commissie heeft zelf ook gezocht naar een balans tussen enerzijds de opdracht gericht op kennisontwikkeling en infrastructuur te realiseren, en anderzijds de wens om toch de stap richting implementatie te zetten. Het gezamenlijke project ziet de

commissie als een opstap voor het programma Verpleging en Verzorging om de implementatie verder vorm te geven.

De commissie adviseert het programma Verpleging en Verzorging om expliciet aan te geven wat het met implementatie wil bereiken en op welke wijze die implementatie gerealiseerd kan worden. Als het programma hierin stappen wil maken dan zal het daar op moeten richten, onder andere middels de inzet van specifieke instrumenten gericht op implementatie. Hierbij is het ook aan te raden om de implementatie te bevorderen door ontwikkelde kennis een plek te geven in de richtlijnen. Op het moment dat richtlijnen verwijzen naar interventies bevordert dit de implementatie. Dit vraagt aldus een samenhang tussen richtlijn- en interventieontwikkeling.

De geïnterviewde vertegenwoordigers uit de praktijk illustreren de mogelijkheden en beperkingen voor het implementeren van de resultaten zoals zij deze hebben ervaren. De bevindingen laten zien dat regionale toepassing te dele van grond komt, landelijke toepassing minder. Als reflectie op deze bevindingen concludeert de commissie dat het abstracte begrip zelfredzaamheid eerder bestuurders en onderwijs aanspreekt dan de mensen op de werkvloer. Illustratief voor het enthousiasme vanuit het onderwijs is dat een handboek, ontwikkeld in één van de onderzoekslijnen, succesvol in het onderwijs is geland. Er zijn wel resultaten waar de werkvloer enthousiast mee aan de slag is gegaan, zoals ook beschreven bij de bevindingen, maar pas nadat ervaren werd dat de resultaten een positieve uitwerking op hun werk hadden. Voor een snelle landelijke implementatie heb je resultaten nodig die urgente problemen oplossen. Meer abstracte begrippen, waaronder zelfredzaamheid, waarbij je een cultuuromslag in het denken en handelen wil realiseren, vragen een langere periode waarin langzaam kennis via beleid en onderwijs doorsijpelt naar de praktijk naast de initiatieven die de praktijk op regionaal niveau oppakt.

Vertegenwoordigers uit de praktijk benadrukken dat implementatie pas lukt wanneer er sprake is van bewezen effectiviteit. Volgens de commissie is het daarom nodig om al bij het begin van een onderzoeksproject aan te geven voor wie de resultaten bestemd zijn en onder welke voorwaarden de resultaten toegepast zullen worden. Hiermee volgt de commissie de suggestie van een geïnterviewde om al in een vroeg stadium een soort businesscase op te stellen. De commissie adviseert in dit kader ook dat ZonMw met verzekeraars en andere stakeholders het gesprek aan blijft gaan over hoe en onder welke condities nieuwe interventies gerealiseerd kunnen worden.

5 Conclusies en aanbevelingen

Dit hoofdstuk bevat puntsgewijs de belangrijkste conclusies en aanbevelingen van de commissie zoals deze in hoofdstuk 3 en 4 naar voren zijn gekomen.

5.1 Consortia en infrastructuur

Gedurende het programma TWD II hebben de consortia zich de afgelopen jaren goed ontwikkeld en een aanzienlijke bijdrage geleverd aan de landelijke infrastructuur voor wetenschappelijk onderzoek voor verpleging en verzorging.

De consortia zijn in potentie levensvatbaar en kunnen de infrastructuur duurzaam bestendigen, mits de aandacht voor het versterken en/of bestendigen van de regionale samenwerking met praktijk-, kennis- en onderwijsinstellingen onverminderd blijft voortbestaan.

De commissie adviseert het programma Verpleging en Verzorging te bepalen welke strategie het meest doeltreffend is om de infrastructuur te consolideren, ook richting de onderzoeksgroepen met potentie die tot op heden nog niet deel hebben genomen aan het TWD II programma. Voor het programma TWD II waren de onderzoekslijnen doeltreffend om de infrastructuur en kennisontwikkeling op te bouwen. Nu deze staan, is daarnaast wellicht een andere strategie gewenst met meer aandacht voor het toepassen van kennis. Interdisciplinaire projecten, geïnitieerd vanuit V&V consortia en projecten uit andere ZonMw-programma's kunnen zowel de infrastructuur als de implementatie versterken.

De commissie adviseert ZonMw de landelijke herkenbaarheid van de consortia bij verzekeraars en koepel- en brancheorganisatie te vergroten. Landelijke betrokkenheid van deze partijen biedt een inbedding en daarmee een sterkere legitimering van de inzet van partijen in de regio. Het leiderschapsprogramma is succesvol gebleken en heeft jonge onderzoekers de kans geboden zich verder te professionaliseren en zich te verrijken met nationale en internationale expertise. De commissie adviseert het programma Verpleging en Verzorging jonge professionals te blijven stimuleren in hun ontwikkeling als toonaangevende praktijkgerichte onderzoekers en als ambassadeur voor zowel beleid als praktijk.

Het reeds ontwikkelde raamwerk voor kennisagenda's en de daaruit voorkomende agenda's helpen het onderzoek naar verpleging en verzorging een plek te verwerven in andere programma's van ZonMw die niet exclusief gericht zijn op verpleegkundig en verzorgend onderzoek. De kennisagenda's maken kennislacunes zichtbaar en daarmee tevens op welke onderdelen het verpleegkundig en verzorgend onderzoek voor een programma van meerwaarde kan zijn. Nadere analyse van de verschillende kennisagenda's is daarbij wenselijk om tot een betere afstemming tussen diverse programma's en disciplines te komen.

5.2 Kennisontwikkeling

Het verpleegkundig en verzorgend handelen is een essentiële schakel in het domein van behandeling, zorg en welzijn. In deze tijd waarin de zorg complexer wordt maar ook dichter bij huis plaatsvindt, komt hier nog meer de nadruk op te liggen en dat doet een appèl op de professionaliteit van het verpleegkundig en verzorgend handelen en daarmee op onderzoek.

In het programma TWD II is veel kennis ontwikkeld. Deze kennis is vertaald in wetenschappelijke, praktijk- en onderwijsproducten. De lijst met wetenschappelijke publicaties zoals beschreven in deel I vindt de commissie indrukwekkend.

De kennisontwikkeling binnen het programma is gerealiseerd in nauwe samenwerking met praktijk en onderwijs. De verbinding met het MBO blijft hierbij een aandachtspunt en de commissie adviseert derhalve het programma Verpleging en Verzorging te onderzoeken hoe het MBO van meet af aan betrokken kan worden. De practoraten van het MBO kunnen hierin een belangrijke rol spelen.

De commissie is behoudend positief ten aanzien van de mate waarin de resultaten toepasbaar zijn en worden toegepast. Zij realiseert zich hierbij dat een abstracte concepten zoals zelfmanagementondersteuning en zelfredzaamheid tijd nodig hebben om in de praktijk een plek in te nemen. De resultaten spreken eerder beleid en onderwijs aan, en de praktijk pas als de meerwaarde van toepassing wordt ervaren.

Het programma heeft naar vermogen zo veel mogelijk gestuurd op implementatie, volgens sommige projectleiders te veel. De sturing op implementatie was beperkt gezien de opdracht van het programma om zich vooral te richten op het opbouwen van een infrastructuur en kennisontwikkeling. De commissie adviseert het programma Verpleging en Verzorging om, indien het implementatie een prominente plek in het programma wilt geven, het programma hierop in te richten. Implementatie als onderdeel van onderzoeksprojecten is niet afdoende.

Voorwaarde voor implementatie is dat het meerwaarde voor de toekomstige gebruiker oplevert. De commissie adviseert ZonMw daarom om bij praktijkgerichte onderzoeksprojecten in een vroeg stadium een soort businesscase te laten opstellen waaruit blijkt welke resultaten verwacht worden, voor wie deze bestemd zijn en onder welke voorwaarden ze toegepast zullen worden. Hieruit zal ook moeten blijken welk probleem in de praktijk ervaren wordt en waarom men denkt deze met de te ontwikkelen interventie op te lossen. Ook adviseert de commissie ZonMw om hierover het gesprek te blijven voeren met verzekeraars om te onderzoeken onder welke voorwaarde overgegaan kan worden tot vergoeding.

De werkwijze van het programma heeft zich gekenmerkt als zeer constructief en betrokken. De commissie heeft zich constructief opgesteld en heeft zich altijd bereid getoond tot dialoog en discussie. Veel lof is er voor het programmateam. Dit team is goed benaderbaar, flexibel en erg betrokken bij het veld van verpleging en verzorging. Altijd bereid om mee te denken en te zoeken naar oplossingen.

A Vragenlijst, bestemd voor projectleiders

Vragenlijst Eindevaluatie Tussen Weten en Doen II

Naam programmalijs: .....

Ingevuld door: .....

In het kader van de eindevaluatie van het ZonMw-programma Tussen Weten en Doen II leggen wij u graag een aantal vragen voor. De vragen hebben betrekking op drie centrale aspecten van het programma:

- Consortiumvorming: het programma heeft consortiumvorming gestimuleerd waarbinnen kennisontwikkeling en -deling plaats kan vinden.
- Infrastructuur: het programma heeft als doel gesteld dat de consortia gezamenlijk een kennisinfrastructuur zouden opzetten om de kwaliteit van het verpleegkundig en verzorgend handelen te versterken.
- Kennisontwikkeling: middels het financieren van onderzoekslijnen en projecten heeft het programma de ontwikkeling van wetenschappelijke, in de praktijk toepasbare kennis gefaciliteerd. Het gaat hierbij ook om kennis die toepasbaar is voor het onderwijs.

Onderstaande vragen gaan over de consortiumvorming, de infrastructuur en de kennisontwikkeling van de betreffende onderzoekslijn. Aanvullend worden nog enkele vragen gesteld over de werkwijze van het programma.

Sommige vragen zullen direct te beantwoorden zijn, andere vereisen mogelijk wat uitzoekwerk of navraag bij collega's. Indien vragen niet duidelijk zijn, neem dan gerust contact op met W. van Gastel (gastel@zonmw.nl).

Uw antwoorden leveren waardevolle input voor de evaluatie van het programma TWD II. Expliciet willen we hierbij benadrukken dat de informatie uit deze vragenlijst wordt gebruikt om het programma Tussen Weten en Doen II te evalueren, niet de onderzoekslijn.

We zouden u willen vragen uiterlijk 28 juni de vragenlijst retour te sturen naar gastel@zonmw.nl.

Wij willen u alvast hartelijk danken voor deze inzet!

Deel 1: Consortium

Graag krijgen wij een beeld van de levensvatbaarheid van het consortium, waarbinnen de onderzoekslijn de afgelopen jaren heeft plaatsgevonden. Onder het consortium verstaan we de samenwerking tussen een academisch centrum en hogeschool eventueel uitgebreid met andere kennis-, onderwijs of praktijkinstellingen. Met levensvatbaar bedoelen we een consortium dat kwalitatief en kwantitatief sterk in de schoenen staat voor nu en in de toekomst.

1. Kunt u een tijdlijn schetsen die duidelijk maakt:
  - ✓ of er al sprake was van een consortium voordat de onderzoekslijn startte en zo ja met welke partners; hierbij graag ook de expertise en inbreng in fte vermelden (schatting);
  - ✓ welke partners in de tussentijd zijn aangehaakt en zijn afgefallen: hierbij graag ook de expertise als de inbreng in fte vermelden (schatting);
  - ✓ hoe het consortium er nu uitziet (welke partners, welke expertise en hoeveel fte (schatting)).

Voor start:

.....

Tijdens start:

.....

Tussentijdse wijzigingen:

.....

Huidige samenstelling:

.....

2. Kunt u de kenmerken van de samenwerkingsstructuur binnen het consortium van de afgelopen jaren beschrijven, met daarbij aandacht voor aspecten die naar uw mening de samenwerking hebben bevorderd of hebben tegengewerkt?

.....
.....
.....
.....

3. Hoe beoordeelt u de levensvatbaarheid van het huidige consortium?

0 goed   0 matig   0 onvoldoende   0 onzeker

Kunt u dit antwoord onderbouwen door in te gaan op:

- ✓ de samenstelling van het consortium: het gaat hierbij om de verdeling junior/senior en vast/tijdelijk als ook om de diversiteit in expertise;
- ✓ kwaliteit en kwantiteit van de projecten die het consortium uitvoert (nu en in de toekomst, al dan niet gefinancierd door Tussen Weten en Doen II);
- ✓ inhoudelijke en organisatorische inbedding van het consortium binnen het betrokken UMC en/of de hogeschool;
- ✓ samenwerking in de regio; met praktijkinstellingen en onderwijsinstellingen;
- ✓ internationale samenwerking.

.....
.....
.....
.....
.....

4. Hoe beoordeelt u de bijdrage van het programma Tussen Weten en Doen II aan deze levensvatbaarheid?

0 goed   0 matig   0 onvoldoende

Graag willen wij meer inzicht in uw antwoord. Allereerst willen wij u vragen of u wilt reflecteren op een aantal keuzen die het programma heeft gemaakt om de levensvatbaarheid van consortia te stimuleren:

- ✓ het sturen op focus en massa bij het honoreren van onderzoekslijnen, met redelijke vrijheid van invulling van de daarbij behorende projecten;
- ✓ het sturen op regionale samenwerking met praktijkinstellingen en eventueel ROC's;
- ✓ het sturen op minimaal één promotie per onderzoekslijn;
- ✓ het bevorderen van de aanstelling van hoogleraren.

5. Hoe kijkt u tegen deze keuzen aan? Kunt u benoemen of en zo ja hoe het programma hiermee daadwerkelijk de levensvatbaarheid van uw consortium een impuls heeft gegeven?

.....
.....
.....
.....

6. Heeft het programma op andere manieren dan hierboven genoemd uw consortium een impuls gegeven of juist gehinderd?

.....
.....
.....
.....
.....

7. Met de kennis van nu, had het programma nog op andere manieren de consortia kunnen verstevigen en zo ja op welke?

.....
.....
.....
.....

8. Is het verpleegkundig en verzorgend wetenschapsdomein al zo sterk ontwikkeld dat voor de toekomst stimulering van multidisciplinaire consortia gewenst is, of zijn er redenen om juist in te zetten op monodisciplinaire consortia?

.....
.....
.....
.....

Deel 2: Infrastructuur

Graag krijgen we ook inzicht in de kennisinfrastructuur waar het consortium deel van uitmaakt. Hiermee bedoelen we de inbedding van het consortium in het UMC en/of de hogeschool, de samenwerking tussen het consortium met kennisinstellingen en andere consortia (consortia waarin onderzoek en praktijk samenwerken op het gebied van verpleegkundige en verzorgende vraagstukken, al dan niet in het kader van Tussen Weten en Doen II), regionale samenwerking van het consortium met praktijk- en onderwijsinstellingen en internationale samenwerkingsverbanden. Onder duurzaamheid verstaan we de verwachting dat het consortium een stevige plek in deze infrastructuur inneemt nu en in de toekomst.

9. Hoe beoordeelt u de duurzaamheid van de infrastructuur op de volgende aspecten:

- ✓ Inbedding van het consortium in het UMC en/of de hogeschool
0 goed   0 matig   0 onvoldoende

- ✓ Afstemming tussen het consortium met andere consortia en kenniscentra op het gebied van verpleegkundige en verzorgende vraagstukken
0 goed   0 matig   0 onvoldoende

- ✓ Samenwerking tussen het consortium met praktijkinstellingen
0 goed   0 matig   0 onvoldoende

- ✓ Samenwerking tussen het consortium met onderwijsinstellingen
0 goed   0 matig   0 onvoldoende

- ✓ Internationale samenwerking van het consortium
0 goed   0 matig   0 onvoldoende

Toelichting:.....
.....
.....
.....

Wij willen u vragen te reflecteren op een aantal keuzen die het programma heeft gemaakt met de intentie om de duurzaamheid van de infrastructuur te stimuleren.

- ✓ het aanbieden van een beperkt aantal te kiezen thema's zodat landelijk inhoudelijke synergie zou ontstaan tussen de consortia;
- ✓ het stimuleren van hoge wetenschappelijke kwaliteit;
- ✓ het stimuleren van netwerkbijeenkomsten;
- ✓ het honoreren van een onderzoekslijn en leiderschapsprogramma waar meerdere consortia aan meewerken;
- ✓ het inzetten op een landelijke spreiding van consortia;
- ✓ het opnemen van samenwerking met praktijk- en onderzoeksinstellingen als voorwaarde voor honorering;
- ✓ het vragen van aandacht voor internationalisering.

10. Hoe kijkt u tegen deze keuzen aan? Kunt u benoemen of en zo ja hoe het programma hiermee daadwerkelijk de duurzaamheid van de infrastructuur een impuls heeft gegeven?

.....
.....
.....
.....

11. Heeft het programma op andere manieren de infrastructuur een impuls gegeven of juist gehinderd?

.....
.....
.....
.....

12. Met de kennis van nu, had het programma op andere manieren de infrastructuur kunnen verstevigen?

.....
.....
.....
.....

Deel 2 sluiten we af met een aantal stellingen. Wij vragen u die te beantwoorden met eens/neutraal/oneens en met een korte toelichting.

13. De site visits hadden nog meer waarde gehad als de bestuurders van het UMC en/of de hogeschool ook aan tafel hadden gezeten.

0 eens   0 neutraal   0 oneens   0 n.v.t. (geen site visits plaatsgevonden)

Toelichting:.....
.....
.....
.....

14. Indien uw onderzoekslijn betrekking heeft op zelfredzaamheid: De inhoudelijk uitwerking van het thema zelfmanagement had meer sturing nodig gehad aangezien het onderwerp zelfmanagement verschillend door de consortia is uitgewerkt.

0 eens   0 neutraal   0 oneens

Toelichting:.....
.....
.....
.....

15. Het stimuleren van minder maar grotere consortia was doeltreffender geweest.

0 eens   0 neutraal   0 oneens

Toelichting:.....
.....
.....
.....

16. Het programma heeft onvoldoende gestuurd op een actieve rol van praktijkinstellingen, zowel bij de formulering van de vraagstelling als bij de uitvoering van het onderzoek.

0 eens   0 neutraal   0 oneens

Toelichting:.....
.....
.....
.....

Deel 3: Kennisontwikkeling

17. Het programma Tussen Weten en Doen II is opgezet om toepasbare kennis te ontwikkelen om de kwaliteit van het verpleegkundig en verzorgend handelen te versterken. Het gaat hierbij om toepasbare resultaten zoals een bijdrage aan een richtlijn, een handboek voor professionals, maar ook bijvoorbeeld onderwijsmodules voor het onderwijs.

Sloot de opzet van het programma hier naar uw idee goed op aan? Anders geformuleerd, zijn de onderzoekslijnen, de hogeschoolprojecten de juiste instrumenten geweest om toepasbare kennis te ontwikkelen waarmee het verpleegkundig en verzorgend handelen versterkt kan worden?

0 ja   0 ten dele   0 nee

Toelichting:.....
.....
.....
.....

18. Het programma heeft veel waarde gehecht aan de wetenschappelijke kwaliteit van de onderzoekslijnen. Heeft de nadruk op wetenschappelijke kwaliteit de toepasbaarheid van resultaten in de weg gestaan?

0 ja   0 ten dele   0 nee

Toelichting:.....
.....
.....
.....

19. Heeft u gedurende de uitvoering van de onderzoekslijn voldoende flexibiliteit binnen het programma ervaren om waar nodig bij te kunnen sturen als beleids- of praktijkontwikkelingen daar om vroegen?

0 ja   0 ten dele   0 nee

Toelichting:.....
.....
.....
.....

20. Heeft het programma u gestimuleerd om de toepasbaarheid van resultaten te vergroten?

0 ja   0 ten dele   0 nee

Toelichting:.....
.....
.....

.....
.....

21. Had u meer willen ondernemen om de toepasbaarheid van de resultaten te verhogen?
0 ja   0 ten dele   0 nee

Bij antwoord ja of ten dele: hoe en hoe had het programma hier aan bij kunnen dragen?

.....
.....
.....
.....

22. Heeft u suggesties hoe in de toekomst het onderwijs (MBO en HBO) beter betrokken kan worden?

.....
.....
.....
.....

23. Met de kennis van nu, had het programma op andere manieren de kennisontwikkeling en de toepasbaarheid van de kennis kunnen vergroten?

0 ja   0 ten dele   0 nee

Toelichting:.....

.....
.....
.....
.....

Deel 4: werkwijze

Met deel 4 sluiten we de vragenlijst af aan de hand van een aantal stellingen over de werkwijze van het programma. Wij vragen u die te beantwoorden met eens/neutral/oneens en voorzien van een korte toelichting.

24. Het programmateam was goed benaderbaar en stond open voor overleg, bijvoorbeeld wanneer zaken anders liepen dan gepland.

0 eens   0 neutraal   0 oneens

Toelichting:.....

.....
.....
.....
.....

25. De subsidieoproepen waren helder beschreven.

0 eens   0 neutraal   0 oneens

Toelichting:.....

.....
.....
.....
.....

26. Het beoordelingsproces was duidelijk.

0 eens   0 neutraal   0 oneens

Toelichting:.....

.....
.....
.....
.....

27. De vereiste informatie die geleverd moest worden over opzet en voortgang was gepast.

0 eens   0 neutraal   0 oneens

Toelichting:.....
.....
.....
.....

28. De commissie bevatte de expertise die nodig was om de voorstellen te kunnen beoordelen en te monitoren.

0 eens   0 neutraal   0 oneens

Toelichting:.....
.....
.....
.....

29. De feedback die de commissie gaf was behulpzaam.

0 eens   0 neutraal   0 oneens

Toelichting:.....
.....
.....
.....

30. De commissie stond open voor discussie of dialoog.

0 eens   0 neutraal   0 oneens

Toelichting:.....
.....
.....
.....

31. Ten slotte vragen wij u of er nog andere zaken zijn omtrent de werkwijze die u graag wilt benoemen

.....
.....
.....
.....

Dit is het einde van de vragenlijst. Hartelijk dank voor uw medewerking!

B Interviewtopics

Topiclijst voor vertegenwoordigers praktijkinstellingen

- De samenwerkingsstructuur. Onderwerpen hierbij:
  - mogelijkheid om praktijkvragen in te brengen;
  - betrokkenheid bij formulering onderzoeksvraag;
  - betrokkenheid bij de uitvoering van het onderzoek;
  - ervaren samenwerkingsafspraken;
  - overwegingen om te blijven participeren in het consortium.
- Relevantie en bruikbaarheid van resultaten
  - relevantie van de resultaten voor de praktijk;
  - toegankelijkheid van resultaten;
  - inhoudelijke en organisatorische afwegingen om kennis toe te passen;
  - eigenaarschap om kennis met andere praktijkinstellingen te delen;
  - faciliterende en belemmerende factoren, zowel binnen de organisatie als daarbuiten.
- Visie op hoe onderzoek/samenwerking zo kan worden vormgegeven dat de praktijk hier optimaal van profiteert.

Topiclijst voor bestuurders

- Het belang van verpleegkundig onderzoek binnen universiteit.
- De herkenbaarheid van het consortium van deze onderzoekslijn binnen de universiteit.
- Samenwerking en inbedding van het consortium met andere afdelingen/kenniskringen binnen de universiteit.
- Rol van het consortium voor de universiteit zowel in de regio als landelijk.
- Groeimogelijkheden binnen de universiteit. Welke aspecten zijn hierbij belangrijk?
- Wat in de toekomst nodig is om het consortium goed binnen de universiteit te verankeren en hoe deze hierin kan faciliteren?

Topiclijst voor landelijke stakeholders

- De mate waarin en wijze waarop het programma naar jouw mening heeft bijgedragen aan de professionalisering van het verpleegkundig en verzorgend handelen.
- De mate waarin en wijze waarop het programma naar jouw mening heeft bijgedragen aan de kwaliteit van het onderzoek en onderwijs op het gebied van verpleging en verzorging.
- Wat naar jouw mening in de toekomst nodig is om het professioneel handelen van verpleegkundigen en verzorgenden verder te versterken.
- De ervaren succesfactoren van het programma, maar ook wat het programma meer of anders had kunnen doen. Dit punt richt zich vooral op de beoogde dynamiek dat de consortia toepasbare kennis opleveren maar ook onderzoeksvragen uit de praktijk oppakken.

C Lijst met personen, meegewerkt aan vragenlijst of interview

Projectleiders

G. Bours, Zuyd Hogeschool
B. Buurman- van Es, HvA, Amsterdam UMC-AMC
A. Francke, Amsterdam UMC-VU
B. van Gaal, Radboud UMC
J. Hamers, Universiteit Maastricht
S. van Hooft, Hogeschool Rotterdam
A. van Staa, Hogeschool Rotterdam
J. Trappenburg, Umc Utrecht
A. van Vught, HAN

Vertegenwoordigers praktijkinstellingen en een bedrijf

E. Ista, onderzoeker, voorheen verpleegkundig, ErasmusMC
D. Kwawegen, verpleegkundige met managementtaken, Aafje
J. Meijers, onderzoeker, verpleegkundige en beleidsadviseur, Universiteit Maastricht/Zuyderland
I. van der Veld, directeur, Zuyderland thuiszorg
P.J. Verkade, regiomanager, casemanager, Geriant
J. Wilson, senior designer, Panton BV
A. van de Wouw, zorgadviseur, Zorgcentra de Betuwe

Bestuurders

B. Lahuis, Radboud UMC
J. Oversier, Hogeschool rotterdam
N. de Vries, Maastricht UMC

Landelijke Stakeholders

M. Egbers, waarnemer VWS
A. Nijboer, waarnemer V&VN
S. Kersten, directeur V&VN

Deze rapportage beschrijft de reflectie op het programma Tussen Weten en Doen II (TWD II). Samen met de zelfevaluatie (deel I) vormt dit rapport de totale eindevaluatie van het programma.

ZonMw stimuleert
gezondheidsonderzoek en
zorginnovatie

Laan van Nieuw Oost-Indië 334
2593 CE Den Haag
Postbus 93245
2509 AE Den Haag
Telefoon 070 349 51 11
tussenwetenendoen@zonmw.nl
www.zonmw.nl/twd